

ปัญหาเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่

พรชัย สุนทรพันธุ์¹

บทคัดย่อ

บทบัญญัติมาตรา 1639 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อันเป็นแม่บทหลักของกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่นั้น มีข้อจำกัดอันก่อให้เกิดปัญหาตามมา 2 ประการ ได้แก่ การวางเงื่อนไขให้รับมรดกแทนที่ได้เฉพาะกรณีทายาทถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก และการวางเงื่อนไขให้รับมรดกแทนที่ได้เฉพาะกรณีทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ซึ่งข้อจำกัดของถ้อยคำที่ใช้ดังกล่าวนำไปสู่การตีความกฎหมายโดยศาลฎีกา ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืนและก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่เป็นเอกภาพ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ของประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (The Civil Law System) เหมือนอย่างประเทศไทย ซึ่งพบว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรของประเทศต่างๆ ดังกล่าวครอบคลุมถึงกรณีปัญหาดังกล่าวมาด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ของประเทศไทยสืบไป

คำสำคัญ: การรับมรดกแทนที่ ทายาทโดยธรรม ผู้สืบสันดานโดยตรง

¹รองศาสตราจารย์, คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
592/3 งามคำแหง 24 ถนนรามคำแหง หัวหมาก บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร: 081-851-2255

Problems Concerning the Representation of the Heir for the Purpose of Receiving Inheritance

Pornchai Soonthornpan¹

Abstract

The principle of the representation of the heir for the purpose of receiving inheritance stipulated under The Thai Civil and Commercial Code Section 1639 has two limitations which appear as a drawback to the application of the law. For instance, the condition in which the descendants could represent the dead-heir for the purpose of receiving inheritance is limited to only if the heir is dead before the death of the de cujus. Same principle applies to the case where the heir has been excluded from inheritance, that is to say the descendants representing the excluded heir for the purpose of receiving inheritance should happen only if the heir is excluded from inheritance before the death of the de cujus. The language used in Section 1639 has brought about the decisions of the Thai Supreme Court and the interpretation of the principle of Section 1639 to the limited end turning Section 1639 to an unnecessarily small parameter. A comparison of the principle of the representation of the heir for the purpose of receiving inheritance with other civil law countries, namely Japanese law, French law, and German law, is used to analyze the limitations and is an essential tool to facilitate the recommendation to modify Section 1639.

Keywords: Inheritance representation, Statutory heir, Direct descendant.

¹Associate Professor, Dean, School of Law, Assumption University
Dean, School of Law, Assumption University
Tel: 081-851-2255

บทนำ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยเรื่องมรดกนั้น เป็นกฎหมายที่มีมาช้านาน อีกทั้งต้นร่างกฎหมายในปี 2451 นั้นยังมีที่มาจากกฎหมายต่างประเทศ ปัจจุบันปัญหาการตีความเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้ร่างกฎหมายจึงยังคงเป็นปัญหาทั้งในด้านวิชาการและในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบทบัญญัติเรื่องสิทธิโดยธรรมในการรับมรดกแทนที่กรณีทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กล่าวคือเมื่อทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามมาตรา 1606 นั้น ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้นจะสืบมรดกได้หรือไม่ ต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607 ซึ่งปัจจุบันนักกฎหมายยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน

ปัญหาข้างต้นสืบเนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้นมิได้บัญญัติไว้โดยชัดเจน จึงเกิดประเด็นปัญหาในการตีความกฎหมายขึ้นในกรณีที่ทายาทถึงแก่ความตายพร้อมกันกับเจ้ามรดก หรือกรณีที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย นอกจากนี้แล้ว หากวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ของประเทศไทยกับต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติมาตรา 1607 และมาตรา 1639 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นมีที่มาจากกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี ซึ่งในปัจจุบันประเทศเหล่านั้นได้แก้ไขตัวบทกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่จนสามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างครอบคลุมแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยซึ่งประกาศใช้ตั้งแต่

ปี พ.ศ. 2478 และยังไม่เคยได้รับการแก้ไขปรับปรุงมาจนกระทั่งปัจจุบัน จึงทำให้หลักการรับมรดกแทนที่ตามกฎหมายไทยมีความล้าสมัยและไม่เหมาะสมต่อการนำมาใช้แก้ไขปัญหาดังตามที่ผู้วิจัยเกริ่นนำไว้ข้างต้น

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หรือถือว่าถึงแก่ความตายเพราะตกเป็นคนสาบสูญ หากมิได้มีการทำพินัยกรรมไว้ ททรัพย์มรดกย่อมตกได้แก่ทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ดังนั้น สิทธิในการได้รับมรดกก่อนหลังของทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629 ย่อมเป็นไปตามลำดับ และทายาทในลำดับต้นย่อมตัดทายาทในลำดับถัดลงมาตามหลัก “ญาติสนิทตัดญาติห่าง” กล่าวคือ ทายาทที่อยู่ในลำดับถัดลงไปจะได้รับการมรดกก็ต่อเมื่อทายาทในลำดับก่อนตนไม่มีสิทธิได้รับมรดก แต่ในกรณีที่บิดามารดาหรือคู่สมรสของเจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กฎหมายบัญญัติยกเว้นไว้เป็นการเฉพาะให้ได้รับมรดกทุกกรณีโดยไม่มีการถูกตัดตามหลัก “ญาติสนิทตัดญาติห่าง” ดังที่บัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ในบทบัญญัติมาตรา 1630 และมาตรา 1635 อนึ่ง อันว่า “สิทธิในการรับมรดก” นั้น หมายถึง การมีสิทธิและสภาพบุคคลอยู่ในขณะเจ้ามรดกตาย หรือกรณีทารกในครรภ์มารดา หากเกิดมามีชีวิตรอดอยู่ภายใน 310 วัน นับแต่เวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ให้ถือว่าเป็นทารกในครรภ์มารดาอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1604 วรรคสอง ก็ถือว่าเป็นผู้มีสิทธิรับมรดก

สำหรับแนวคิดหรือปรัชญาเบื้องหลังหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่นั้น นักกฎหมายบางท่านแสดงทรรศนะไว้ ดังนี้

“การที่ให้มีการรับมรดกแทนที่นั้น เป็นไปตามนโยบายของกฎหมาย คือ เพื่อประโยชน์ในการบำรุงตระกูลให้มีความมั่นคงอันจะเป็นคุณประโยชน์ต่อบุตรหลานต่อไป การที่กฎหมายให้มีการรับมรดกแทนที่นั้น เพื่อป้องกันและคุ้มครองบุคคลให้พ้นจากความเดือดร้อนที่อยู่นอกเหนืออำนาจของเขา... กฎหมายมุ่งที่จะคุ้มครองลูกกำพร้าไม่ได้รับความเสียหายแต่อย่างใดจากการตายของบิดาและมารดา” (เสนีย์ ปราโมช, 2508) จึงสรุปได้ว่ากฎหมายมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของผู้สืบสันดานเป็นสำคัญ เพราะหากบิดามารดาของเขาไม่ได้ถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดไม่ได้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย บิดามารดาของเขาย่อมมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดก และเมื่อบิดามารดาของเขาถึงแก่ความตาย มรดกของบิดามารดาของเขาซึ่งย่อมรวมมรดกของเจ้ามรดกเดิมอยู่ด้วยย่อมตกได้แก่เขาทั้งสิ้น การที่บิดามารดาของเขาซึ่งเป็นบุคคลที่จะเป็นทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกก็ดี หรือถูกกำจัดมิได้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ดี มิได้เป็นความผิดของเขาแต่ประการใด

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา และความเป็นไปได้ในการหาข้อสรุปการตีความบทบัญญัติของกฎหมายกรณีทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย ในการบังคับใช้กฎหมายทั้งในภาครัฐ เอกชน และการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาหลักเกณฑ์และขอบเขตของกฎหมายมรดกในประเทศไทยเปรียบเทียบกับ

กฎหมายมรดกประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี

2. ศึกษาค้นคว้าปัญหาที่เกิดขึ้นปัจจุบันของประเทศไทยจากการตีความบทบัญญัติกฎหมายลักษณะมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3. ศึกษาแนวทางการบัญญัติและการตีความบทบัญญัติของกฎหมายมรดกประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี เพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายมรดกของประเทศไทย

4. ศึกษาและวิเคราะห์ประโยชน์ที่จะได้รับจากการตีความบทบัญญัติของกฎหมายมรดกในเรื่องการสืบมรดกและการรับมรดกแทนที่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของผู้ร่างกฎหมาย

5. ศึกษาแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายมรดกในเรื่องสืบมรดกและการรับมรดกแทนที่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ลักษณะมรดก

บททวนวรรณกรรม

ในปัจจุบัน ปัญหาเกี่ยวกับการสืบมรดกหรือการรับมรดกแทนที่ทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตายยังคงเป็นประเด็นที่มีความเห็นไม่ตรงกันในเชิงวิชาการ โดยนักกฎหมายส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 1607 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีความเป็นเอกเทศต่างหากจากบทบัญญัติมาตรา 1639 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ ดังนั้น ทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตายควรจะมีสิทธิสืบมรดกต่อไปได้โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 1607 ซึ่งมีอิสระต่างหากจาก

มาตรา 1639 โดยกฎหมายที่มีความเห็นพ้องกับแนวความคิดนี้ อาทิ หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช อาจารย์ สะอาด นาวิเจริญ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และหม่อมหลวง เฉลิมชัย เกษมสันต์ เป็นต้น (เสนีย์ ปราโมช, 2508. สะอาด นาวิเจริญ, 2504. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2548. เฉลิมชัย เกษมสันต์, 2554.)

แต่นักกฎหมายอีกส่วนหนึ่งเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 1607 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นเพียงบททั่วไปเท่านั้น ในกรณีที่มีบทบัญญัติมาตรา 1639 ซึ่งเป็นบทเฉพาะต้องบังคับตามบทเฉพาะเท่านั้น ดังนั้นเมื่อไม่มีบทบัญญัติกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่หรือสืบมรดกต่อจากทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ย่อมต้องตีความว่าไม่มีกฎหมายให้สิทธิทายาทรับมรดกแทนที่ได้ ดังนั้น จึงมีอาจมีการสืบมรดกในกรณีทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตายได้ โดยความเห็นของกฎหมายฝ่ายนี้ มี อาทิ อาจารย์โชค จารุจินดา อาจารย์อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง และอาจารย์เพียบ หุตางกูร เป็นต้น (โชค จารุจินดา, 2529. อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, 2550. เพียบ หุตางกูร, 2558)

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ของประเทศไทยอาศัยกฎหมายต่างประเทศหลายประเทศมาเป็นต้นร่างในการจัดทำประมวลกฎหมาย อันประกอบด้วยกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ทำให้การจัดเรียงหมวดหมู่กฎหมายเป็นไปอย่างสับสนและปราศจากหลักเกณฑ์ที่แน่นอน เมื่อคำนึงถึงปัจจัยทั้งสอง

ประการข้างต้น จึงเป็นการยากที่จะตีความหาเจตนารมณ์ของผู้ร่างประมวลกฎหมายว่าจักอาศัยการอ้างอิงตามหลักกฎหมายของประเทศใด

อนึ่ง ในงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นการวิจัยกฎหมายของประเทศที่เป็นต้นร่างในการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 ลักษณะมรดก โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี ซึ่งกฎหมายของแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกันในรายละเอียดตามวิสัย จึงมีความจำเป็นที่ต้องตีความหาเจตนารมณ์เพื่อให้ได้ความว่ากฎหมายของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องนี้มุ่งหมายที่จะอ้างอิงตามหลักกฎหมายของประเทศใดเป็นสำคัญ และส่วนที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนน้อยไปกว่าคือการตีความเฉกเช่นใดจึงจะเหมาะสมกับการปรับใช้แก่สังคมไทย มีความยุติธรรมและเป็นสากล จึงจะเกิดประโยชน์แก่วงการกฎหมายไทยอย่างเป็นเอกฉันท์สืบไปภายภาคหน้า

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ รวมถึงขอบเขตของการที่จะอนุญาตให้มีการรับมรดกแทนที่ได้ว่าจะครอบคลุมถึงกรณีใดบ้าง โดยทำการศึกษากฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี

สมมติฐานของการวิจัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ของประเทศไทยได้ถูกบัญญัติไว้โดยใช้ร่างกฎหมายต่างประเทศหลายประเทศมาเป็น

ต้นแบบในการจัดทำ ดังนั้น การเรียบเรียงหมวดหมู่ของตัวบทกฎหมายจึงมีความสับสนทำให้เกิดปัญหาในการตีความอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในการรับมรดกแทนที่ทายาทที่ถูกมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตายซึ่งมีนักกฎหมาย หลายท่านตีความไว้หลายแนวทาง อีกทั้งการบังคับใช้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติยังมีความคลุมเครืออยู่มาก ปัญหาว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607 มีความเป็นอิสระต่างหากจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1639 หรือไม่ จึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการวิจัยอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์ในการจรรโลงระบบกฎหมายไทยให้มีมาตรฐานทัดเทียมนานาชาติและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติเป็นไปในแนวทางที่สมกับเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายอย่างแท้จริง

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร เช่น กฎหมายของนานาประเทศที่ถูกใช้เป็นต้นแบบในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ต้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยทั้งฉบับ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตำราหนังสือ บทความทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในรูปของตำราและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือแหล่งอ้างอิงทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในปัจจุบัน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 จำกัดเงื่อนไขแห่งการรับมรดกแทนที่ไว้ 2 ประการด้วยกัน ได้แก่ (1) ทายาทถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก และ (2) ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ทายาท” ให้ผู้อ่านพึงเข้าใจว่าหมายถึงทายาทตามมาตรา 1629 (1), (3), (4) หรือ (6) เท่านั้น ซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมที่กฎหมายให้สิทธิรับมรดกแทนที่ได้ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงกรณีปัญหาทั้ง 2 ประการ ดังนี้

1. ทายาทถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 ใช้ถ้อยคำว่า “ถ้าบุคคลใดที่จะเป็นทายาท... ถึงแก่ความตาย... ก่อนเจ้ามรดกตาย” หมายถึง บุคคลซึ่งในขณะถึงแก่ความตายยังไม่ได้มีฐานะเป็นทายาท ดังนี้ เมื่อฐานะความเป็นทายาทจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลตามมาตรา 1629 มีสภาพบุคคลอยู่ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย (มาตรา 1604 วรรคหนึ่ง) ในทางตำราทั่วไปจึงตีความเหตุแห่งการรับมรดกแทนที่กรณีนี้ว่าหมายถึงการที่บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก เพราะหากบุคคลนั้นถึงแก่ความตายภายหลังเจ้ามรดกเสียแล้ว ย่อมแสดงให้เห็นว่า ณ ขณะเวลาที่บุคคลนั้นถึงแก่ความตาย เขาได้มีสถานะความเป็นทายาทอย่างสมบูรณ์แล้ว มิใช่ “บุคคลซึ่งจะเป็นทายาท” อันเป็นถ้อยคำที่ใช้ในบทบัญญัติมาตรา 1639 แต่อย่างใด และหากกรณีเป็นดังนั้นก็ไม่ต้องใช้บทบัญญัติว่าด้วยการรับมรดกแทนที่อีกแต่ประการใด เนื่องจากทายาทซึ่งถึงแก่ความตายภายหลังเจ้ามรดกย่อมได้รับมรดกของเจ้ามรดกไปโดยผลแห่งกฎหมาย และเมื่อเขาถึงแก่ความตายแล้ว ผู้สืบสันดานของเขาก็ย่อมมีสิทธิรับมรดกของเขาได้ในฐานะทายาทโดยธรรม

ลำดับแรกตามบทบัญญัติมาตรา 1629(1) (เพரிய หุตางกูร, 2558)

หลักกฎหมายข้างต้น จึงเป็นที่ยอมรับกัน มาช้านานแก่บรรดานักกฎหมายทั่วไปว่า การรับมรดกแทนที่กรณีที่ถูกคนซึ่งจะเป็นทายาทในชั้นก่อนหน้าถึงแก่ความตายนั้นต้องเป็นการถึงแก่ความตาย “ก่อน” เจ้ามรดกเท่านั้น ปัญหาจึงมีขึ้นว่า หากเป็นกรณีที่บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทถึงแก่ความตายพร้อมกับเจ้ามรดก หรือเป็นกรณีพันวิสัยที่จะกำหนดได้ว่าบุคคลซึ่งจะเป็นทายาท หรือ เจ้ามรดกถึงแก่ความตายก่อนกันตาม มาตรา 17 การรับมรดกแทนที่จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ดังมีตัวอย่างปรากฏความตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13129/2556 ธ. ซึ่งเป็นบุตรของ ก. และ ก. ตายพร้อมกันต่างไม่ เป็นทายาทที่จะรับมรดกของกันและกัน เพราะ ในขณะที่บุคคลหนึ่งถึงแก่ความตาย อีกบุคคลหนึ่งไม่มีสภาพบุคคลที่มีความสามารถที่จะมีสิทธิ ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 และมาตรา 1604 วรรคหนึ่ง และ กรณีไม่ต้องด้วยมาตรา 1639 เนื่องจาก ธ. ทายาทไม่ได้ตายก่อน ก. เจ้ามรดกอันจะทำให้ โจทก์ซึ่งเป็นบุตรของ ธ. มีสิทธิรับมรดกแทนที่ ธ. โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องเรียกเอาทรัพย์สินมรดกของ ก. ปัญหาอำนาจฟ้องเป็นปัญหาข้อกฎหมาย เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ศาลฎีกามีอำนาจหยิบยกขึ้นวินิจฉัยตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (5) ประกอบมาตรา 246 และ มาตรา 247

ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับการตีความบทบัญญัติ มาตรา 1639 ซึ่งเป็นแม่บทของหลักกฎหมายว่า ด้วยการรับมรดกแทนที่อย่างยิ่ง โดยเจตนารมณ์

ของหลักกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่นั้น นอกจากจะมีขึ้นเพื่อให้ทรัพย์สินมรดกตกทอดแก่ บุตรหลานในวงศ์ตระกูลของผู้ตายสืบไปแล้ว (มาตรา 1631) ยังต้องการคุ้มครองสิทธิของผู้ สืบ สัน ดาน ชั้น หลัง มิให้ได้รับความ กระทบกระเทือนจากเหตุอันอยู่นอกเหนืออำนาจ ควบคุมและโดยปราศจากความผิดของผู้ สืบ สัน ดาน ชั้น หลัง นั้น อีกด้วย (มาตรา 1634 (1)) เมื่อเข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วย การรับมรดกแทนที่เช่นนี้แล้ว ย่อมเห็นได้ว่า กฎหมายต้องการคุ้มครองสิทธิของผู้สืบสันดาน ชั้นหลังของทายาทแต่ละประเภทอันพึงมีสิทธิ ได้รับมรดกอยู่ก่อนแล้ว หากปราศจากเหตุอันไม่ พึงคาดหมายเกิดขึ้น คือ ทายาทที่จะมีสิทธิได้รับ มรดกถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก หรือถูก กำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มรดกก็ย่อมตกทอดแก่ผู้สืบสันดานของทายาท ดังกล่าว และเมื่อผู้สืบสันดานของทายาทนั้นถึง แก่ความตาย มรดกทั้งหลายของผู้สืบสันดานนั้น ซึ่งรวมทั้งทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดกที่เคยได้รับมา แต่เดิมย่อมตกทอดแก่ผู้สืบสันดานของ ผู้สืบสันดานนั้นในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรม ลำดับหนึ่ง ตามบทบัญญัติมาตรา 1629 (1) ดังนั้น เมื่อเหตุอันทำให้ผู้จะเป็นทายาทเสียสิทธิ ในการรับมรดก ไม่ว่าจะ เป็น เพราะผู้จะเป็น ทายาทถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกก็ดี หรือถูก กำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความกดี มิได้เกิดจากความผิดใด ๆ ของผู้สืบสันดานของผู้ จะเป็นทายาททั้งสิ้น บทบัญญัติมาตรา 1639 จึงให้สิทธิผู้สืบสันดานของบุคคลซึ่งจะเป็น ทายาทเข้ารับมรดกแทนที่บุคคลดังกล่าวได้ เพื่อ รักษาสิทธิในการรับมรดกในสายทายาทดังกล่าว ไว้มิให้ถูกกระทบกระเทือนจากเหตุอันมิได้เกิดจาก ความผิดของตน

เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายดังที่ได้
นำเสนอข้างต้น กรณีที่บุคคลซึ่งจะเป็นทายาท
ถึงแก่ความตายพร้อมกับเจ้ามรดกจึงมีน่าจะ
กระทบถึงสิทธิในการรับมรดกแทนที่ของ
ผู้สืบสันดานของบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทดังกล่าว
แต่อย่างใด เพราะ “เหตุผลของเรื่อง” (Nature
of things) ของทั้งกรณีการ “ตายก่อน” หรือ
“ตายพร้อมกันกับ” เจ้ามรดกนั้น มิได้มีความ
แตกต่างกันในสาระสำคัญแต่ประการใด การ
ตีความกฎหมายที่ดีจึงพึงตีความให้กฎหมายนั้น
ใช้งานได้ตามเจตนารมณ์ความมุ่งหมายแห่ง
บทบัญญัตินั้น ๆ มากกว่าจะตีความกฎหมายตาม
ลายลักษณ์อักษรอย่างเคร่งครัดซึ่งเป็นนิติวิธีการ
ตีความกฎหมายอาญา มิใช่กฎหมายแพ่ง (มาตรา
4 วรรคหนึ่ง)

2. ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้า
มรดกตาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา 1639 บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า การรับ
มรดกแทนที่ในกรณีบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทถูก
กำจัดมิให้รับมรดกนั้นจะมีขึ้นได้ก็แต่โดยผู้นั้นถูก
กำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความ
ตายเท่านั้น และโดยที่การถูกกำจัดมิให้รับมรดก
อาจเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนและหลังเจ้ามรดกถึงแก่
ความตาย ดังนั้น หากเป็นกรณีที่บุคคลซึ่งจะเป็น
ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดก
ถึงแก่ความตายแล้ว ย่อมไม่อาจมีการรับมรดก
แทนที่ที่เกิดขึ้นได้ แต่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยเป็น
บรรทัดฐานไว้ว่า แม้กรณีดังกล่าวไม่ต้องด้วย
เงื่อนไขของการรับมรดกแทนที่ แต่ก็อาจมีการ
สืบมรดกกันตามบทบัญญัติมาตรา 1607 ได้ ซึ่ง
แนวทางดังกล่าวนี้ดังปรากฏอยู่ในคำพิพากษา
ศาลฎีกาหลายฉบับ โดยผู้วิจัยคัดมาลงไว้เพียง 2
ฉบับ ดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 478/2539 แม้จำเลยได้
ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกของผู้ตายมากกว่า
ส่วนที่ตนจะได้และต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกของ
ผู้ตายเลย อันเป็นการถูกกำจัดมิให้รับมรดกหลัง
เจ้ามรดกตายก็ตาม บุตรของจำเลยซึ่งเป็น
ผู้สืบสันดานของจำเลยทายาทผู้ถูกกำจัดมิให้รับ
มรดกของผู้ตายย่อมสืบมรดกของผู้ตายเสมือน
หนึ่งว่าจำเลยตามแล้วได้ตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5611/2554
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639
บัญญัติถึงการที่ทายาทซึ่งผู้สืบสันดานถึงแก่
ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้า
มรดกถึงแก่ความตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดาน
ก็ให้ผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ก็ตาม แต่
มาตรา 1607 ยังได้บัญญัติถึงการถูกกำจัดมิให้รับ
มรดกไว้เป็นการเฉพาะอีกต่างหากว่า การถูกกา
กำจัดมิให้รับมรดกนั้นเป็นการเฉพาะตัว
ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดสืบมรดกต่อไป
เหมือนว่าทายาทนั้นตายแล้ว ทั้งนี้โดยไม่ได้
บัญญัติให้จำกัดว่าจะต้องเป็นกรณีที่ทายาทถูก
กำจัด ก่อน หรือ หลัง เจ้ามรดกถึงแก่
ความตาย ดังนี้ ในกรณีทายาทถูกกำจัดมิให้รับ
มรดกตามมาตรา 1605 และ 1606 นั้น ไม่ว่าจะ
เป็นกรณีถูกกำจัดก่อนหรือหลังเจ้ามรดกถึงแก่
ความตายก็ตาม ในเรื่องมรดกแทนที่ก็ต้องบังคับ
ไปตามมาตรา 1607 ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ
เช่นนี้ที่ให้ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดมิให้
รับมรดกมีสิทธิรับมรดกแทนที่ทายาทที่ถูกกำจัด
มิให้รับมรดกของเจ้ามรดกได้ หาได้ถือว่ามาตรา
1607 ต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1639
นอกจากนั้นมาตรา 1627 ยังบัญญัติว่า บุตรบุญ
ธรรมนั้นให้ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตร
ที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งเป็นบทบัญญัติให้ถือ

เช่นนั้นโดยเด็ดขาด ดังนั้นย่อมต้องถือว่านาง ร. บุตรบุญธรรมเป็นผู้สืบสันดานของนาง ล. เจ้ามรดกซึ่งแม่นาง ร. จะถูกกำจัด มิให้รับมรดกแล้ว ผู้สืบสันดานย่อมสามารถสืบมรดกได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607 การตีความของศาลฎีกาดังที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น แม้จะแก้ปัญหาให้เกิดการสืบมรดกกันได้กรณีที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ตาม แต่การตีความบทบัญญัติมาตรา 1607 ให้มีความเป็นเอกเทศต่างหากจากบทบัญญัติมาตรา 1639 ถึงมาตรา 1645 ก็ก่อให้เกิดปัญหาในการตีความในทางปฏิบัติได้ และปัญหาดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้หลายกรณีด้วยกัน ดังนี้ (พรชัย สุนทรพันธุ์, 2558)

1) ผลของการตีความเกี่ยวกับสถานะความเป็นผู้สืบสันดาน

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ในบรรพ 6 ลักษณะ 2 หมวด 4 ว่าด้วยการรับมรดกแทนที่กัน ซึ่งมาตรา 1643 บัญญัติว่า “สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้นได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง ผู้บุพการีหาสิทธิดังนี้ไม่” โดยศาลฎีกาได้ตีความคำว่า “ผู้สืบสันดานโดยตรง” มาตลอดว่าหมายถึงผู้สืบสันดานโดยสายโลหิตของทายาทผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดก ดังนั้น ทายาทผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกไม่มีบุตรโดยสายโลหิต แต่มีบุตรบุญธรรม ซึ่งบุตรบุญธรรมของทายาทนั้นก็ไม่อาจเข้ารับมรดกแทนที่ได้

เมื่อตีความว่าบทบัญญัติมาตรา 1607 มีความเป็นเอกเทศต่างหากจากหมวด 4 ว่าด้วยการรับมรดกแทนที่กันแล้ว กฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยผู้สืบสันดานโดยตรงตามมาตรา 1643 ก็ไม่อาจนำมาใช้กับการสืบมรดกตามมาตรา 1607

ไปด้วย ดังนั้น ในกรณีที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย บุตรบุญธรรมของทายาทผู้นั้นก็อาจเข้าสืบมรดกได้ ซึ่งผลของการตีความเช่นนั้นย่อมไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมของหลักกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่

2) ผลของการตีความเกี่ยวกับประเภทของทายาทโดยธรรม

บทบัญญัติมาตรา 1639 ได้กำหนดประเภทของทายาทโดยธรรมไว้แล้วว่า ทายาทโดยธรรมประเภทใดบ้างที่จะมีสิทธิในการรับมรดกแทนที่ได้ ซึ่งได้แก่ทายาทโดยธรรมที่กำหนดไว้ในมาตรา 1629 (1), (3), (4), (6) ดังนั้น หากเป็นทายาทโดยธรรมตาม (2) หรือ (5) แห่งบทบัญญัติมาตราเดียวกันแล้ว ย่อมไม่อาจมีการรับมรดกแทนที่ได้

แต่การสืบมรดกตามมาตรา 1607 ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่ามีความเป็นเอกเทศต่างหากจากมาตรา 1639 ไม่ได้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับประเภทของทายาทโดยธรรมที่อนุญาตให้มีการสืบมรดกได้ ดังนั้น หากทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629 (2) หรือ (5) ถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตายแล้วอนุญาตให้ผู้สืบสันดานของทายาทนั้นเข้าสืบมรดกได้ ก็จะทำให้เกิดปัญหาในการตีความอย่างมาก หรือแม้กระทั่งกรณีที่ทายาทโดยธรรมที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตายนั้นเป็นคู่สมรสแล้ว อนุญาตให้ผู้สืบสันดานของคู่สมรสเข้าสืบมรดกได้ ก็จะทำให้เห็นถึงการตีความที่แตกต่างกันมากขึ้นด้วย

3) ผลของการตีความเกี่ยวกับสถานะของทายาทซึ่งถูกกำจัดมิให้รับมรดก

สำหรับการรับมรดกแทนที่นั้น บทบัญญัติมาตรา 1642 บัญญัติว่า “การรับ

มรดกแทนที่กันนั้น ให้ใช้บังคับระหว่างทายาท โดยธรรม” อันหมายความว่า หากเป็นกรณีที่ ทายาทผู้รับพินัยกรรมถูกกำจัดมิให้รับแล้วแล้ว ย่อมไม่อาจมีการรับมรดกแทนที่ได้ แต่การสืบ มรดกตามมาตรา 1607 ไม่ได้กำหนดไว้ว่า การ สืบมรดกจะกระทำได้แต่ในระหว่างทายาทโดย ธรรม ดังนั้น เมื่อตีความว่ามาตรา 1607 เป็น เอกเทศต่างหากจากหมวด 4 ว่าด้วยการรับ มรดกแทนที่แล้ว จึงอาจเกิดการ สืบมรดก ในกรณีที่ทายาทผู้รับพินัยกรรมถูกกำจัดมิให้รับ มรดกภายหลังเจ้ามรดกตายได้ด้วย ซึ่งยิ่งเน้นถึง การตีความที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักการอย่าง เด่นชัดยิ่งขึ้นไปอีก

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความเห็นว่ากฎหมายว่าด้วยการรับมรดก แทนที่ของประเทศไทยยังมีความบกพร่องอยู่มาก และแนวทางการแก้ปัญหาของศาลฎีกายังไม่ใช่ วิธีการที่เหมาะสมที่สุด ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามี ความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายลายลักษณ์อักษรเพื่อ แก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป โดยในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะนำเสนอกฎหมายว่าด้วยการรับมรดก แทนที่ในประเทศต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางใน การพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในตอนท้าย ของบทความ ดังนี้

กฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ใน ต่างประเทศ

เพื่อประโยชน์ในการเสนอแนวทางแก้ไข กฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ของประเทศไทย โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบ กฎหมายของต่างประเทศซึ่งได้คัดเลือกกฎหมาย ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (The Civil Law System) ดังเช่นกฎหมายไทย ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศ

เยอรมนี ซึ่งกฎหมายของแต่ละประเทศข้างต้น ต่างมีอิทธิพลต่อการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ของไทย โดยผู้วิจัยจะนำเสนอ กฎหมายของประเทศไทยต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้

1. การรับมรดกแทนที่ตามกฎหมายของ ประเทศญี่ปุ่น เมื่อพิจารณาจากหลักกฎหมายว่า ด้วยการรับมรดกแทนที่ของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับการ แก้ไขในปัจจุบันแล้ว (The Civil Code of Japan 1962) ซึ่งได้ปรับปรุงเกี่ยวกับเหตุแห่ง การรับมรดกแทนที่ในกรณีทายาทเสียชีวิตในการ รับมรดกโดยยกเลิกคำว่า “เสียชีวิตในการรับ มรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย” ให้มีผลเป็น การให้สิทธิการรับมรดกแทนที่ได้ ไม่ว่าทายาทผู้ นั้นจะเสียชีวิตในการรับมรดกก่อนหรือหลังเจ้า มรดกถึงแก่ความตาย เมื่อพิจารณาแล้วย่อม เห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นในกรณีถูกกำจัดมิให้รับ มรดกก่อนหรือหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย การ แก้ไขจุดบกพร่องนี้จึงทำให้หลักการรับมรดก แทนที่มีเหตุผลสอดคล้องตามตรรกวิทยา นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่ง ค.ศ. 1962 ยัง ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนถึงคุณสมบัติของบุคคลที่ จะเข้ามารับมรดกแทนที่ คือต้องเป็นผู้สืบสันดาน โดยตรงของทายาทผู้ถึงแก่ความตายก่อนเจ้า มรดก หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่ สมควร หรือถูกตัดมิให้รับมรดก ทั้งนี้ เป็นไปตาม หลักการรักษาทรัพย์มรดกให้ตกแก่ทายาทโดย สายเลือดของเจ้ามรดก (The Civil Code of Japan 1962, Section 887, 891) กล่าวโดย สรุปกฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ของ ประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันมีความชัดเจนและ สมเหตุสมผลอย่างมาก

2. การรับมรดกแทนที่ตามกฎหมายของ ประเทศฝรั่งเศส ในกรณีที่เป็นการรับมรดก แทนที่เนื่องจากทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกถึงแก่

ความตาย กฎหมายฝรั่งเศสก็ได้กำหนดอย่างชัดเจนว่า หมายถึง การที่ทายาทถึงแก่ความตายก่อนหรือพร้อมกันกับเจ้ามรดก (The Civil Code of France, Article 754,725-1) และกรณีที่เป็นกรับมรดกแทนที่เนื่องจากทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกก็สร้างมาตรฐานในการเข้ารับมรดกแทนที่ไปในแนวทางเดียวกัน โดยไม่แบ่งแยกว่าต้องการถูกกำจัดมิให้รับมรดกในเวลา ก่อนหรือหลังจากที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ผู้สืบสันดานโดยตรงของทายาทนั้นก็เข้ารับมรดกแทนที่ได้ (The Civil Code of France, Article 726,727,729-1) ทำให้การปรับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างกลมกลืนและเป็นเหตุผล ไม่เกิดผลประหลาดจากการปรับใช้บทกฎหมายที่คลุมเครือ ซึ่งนับเป็นแบบอย่างที่ดีในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายไทยในจุดที่เป็นปัญหาอยู่นี้ โดยหยิบยกเฉพาะแต่หลักการใหญ่ที่ผู้วิจัยนำเสนอข้างต้นมาเป็นแบบอย่างแนวคิดในการพัฒนากฎหมายไทย

3. การรับมรดกแทนที่ตามกฎหมายของประเทศเยอรมนี ในกรณีที่เป็นกรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมซึ่งถึงแก่ความตายนั้น กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิได้รับมรดกถึงแก่ความตายพร้อมกับเจ้ามรดกได้ด้วย (The Civil Code of Germany, Section 1924-1929) ส่วนในกรณีที่เป็นกรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรนั้น กฎหมายเยอรมันบัญญัติให้กระทำได้โดยใช้สิทธิทางศาล และต้องมีคำพิพากษาศาลอันถึงที่สุดสั่งเพิกถอนสิทธิในการรับมรดกของทายาทผู้นั้น ซึ่งกฎหมายให้ถือเสมือนว่าบุคคลผู้ถูกกำจัดไม่มีชีวิตอยู่ในเวลาที่มีการตกทอดทรัพย์มรดกและให้ทายาทผู้จะมีสิทธิได้รับมรดกหากบุคคล

นั้นไม่มีชีวิตอยู่ได้ไปซึ่งสิทธิในการรับมรดกแทนบุคคลดังกล่าว (The Civil Code of Germany, Section 2339) ด้วยผลแห่งการนี้ ผู้สืบสันดานโดยตรงของทายาทผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรจึงสามารถเข้ารับมรดกแทนที่ทายาทผู้ถูกกำจัดได้ โดยอาศัยสิทธิตามที่ได้รับ การบัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมายว่าด้วยทายาท โดยธรรมลำดับชั้นต่าง อนึ่ง การเข้ารับมรดกแทนที่ในกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่า พฤติการณ์ ที่เกิดการกระทำอันไม่สมควรนั้นจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย เพราะกฎหมายเยอรมันมิให้วางเงื่อนไขดังกล่าวไว้เช่นเดียวกับกฎหมายไทย

บทสรุป

หลักการรับมรดกแทนที่และการสืบมรดกถูกบัญญัติไว้ในหมวด 2 มาตรา 1607 และหมวด 4 ว่าด้วยการรับมรดกแทนที่กัน ตั้งแต่มาตรา 1639 ถึงมาตรา 1645 และบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบันโดยหลักการทั่วไป เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หรือถือว่าถึงแก่ความตายเพราะตกเป็นคนสาบสูญ หากมิได้มีการทำพินัยกรรมไว้เป็นประการใด ทรัพย์มรดกย่อมตกได้แก่ทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 วรรคหนึ่ง มาตรา 1602 วรรคหนึ่ง มาตรา 1603 และมาตรา 1604 ทั้งนี้ ลำดับทายาทโดยธรรมถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 1629 การที่มรดกจะตกสู่ทายาทลำดับถัดลงมานั้น หากใช้เพียงแต่บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทในลำดับก่อนถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดก หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย แล้วมรดกก็จักตกสู่ทายาทลำดับรองโดยทันทีไม่ หากแต่ต้องคำนึงกระบวนการรับมรดกแทนที่เสียก่อนด้วย กฎหมายมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของ

ผู้สืบสันดานเป็นสำคัญ เพื่อมิให้เขาต้องรับผลร้าย จากการเสียสิทธิในการได้รับในสิ่งที่ตนเองจักต้องได้รับในอนาคตอย่างแน่แท้ ทั้งที่มิใช่ผู้ก่อความผิดแก่เจ้ามรดกหรือกองมรดกแต่โดยประการหนึ่งประการใดทั้งสิ้น

นอกจากนี้ การรับมรดกแทนที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1642 ได้วางหลักเกณฑ์ของทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิในการรับมรดกได้เฉพาะแต่ทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629 และพิจารณาควบคู่กับมาตรา 1639 และมาตรา 1641 โดยมีเฉพาะแต่ทายาทตามมาตรา 1629 (1), (3), (4), (6) ใดๆก็ตาม บุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่ตามมาตรา 1639 ได้นั้นมีเพียงเฉพาะ “ผู้สืบสันดาน” ของทายาทโดยธรรมเหล่านั้นเป็นผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่ หากผู้สืบสันดานคนใดตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกันก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ และให้มีการรับมรดกแทนที่กันเฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นรายๆ สืบต่อกันเช่นนี้ไปจนหมดสาย แต่การพิจารณาถึงบุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่นั้นจะพิจารณาแต่เพียงบทบัญญัติ มาตรา 1639 แต่เพียงมาตราเดียวไม่ได้ ยังต้องพิจารณาควบคู่ไปกับบทบัญญัติมาตรา 1643 ด้วย จึงจะสามารถระบุตัวบุคคลผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 1643 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติไว้ดังนี้ “สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้นได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง ผู้บุพการีหาสิทธิดังนั้นไม่” ซึ่งผู้สืบสันดานโดยตรงในที่นี้หมายความว่าเฉพาะแต่ผู้สืบสันดานในทางสายโลหิตโดยแท้จริงของบุพการีเท่านั้น

จากกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยพบปัญหาจากการบัญญัติกฎหมายที่ไม่ครอบคลุมต่อบริบทที่

เกิดขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาในปรับใช้กฎหมายว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ ได้แก่ ในกรณีที่หากบุคคลซึ่งเป็นทายาทในลำดับที่กฎหมายอนุญาตให้มีการรับมรดกแทนที่ถึงแก่ความตายพร้อมกันกับเจ้ามรดก ผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ ประเด็นปัญหานี้ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13129/2556 ว่า เมื่อบุคคลซึ่งเป็นทายาทในลำดับที่กฎหมายอนุญาตให้มีการรับมรดกแทนที่ถึงแก่ความตายพร้อมกับเจ้ามรดกต่างฝ่ายจึงไม่เป็นทายาทที่จะรับมรดกของกันและกัน เพราะในขณะที่ถึงแก่ความตายอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีสภาพบุคคลที่มีความสามารถที่จะมีสิทธิได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 15 และมาตรา 1604 วรรคหนึ่ง และกรณีไม่ต้องด้วย มาตรา 1639 เนื่องจากบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทในลำดับที่กฎหมายอนุญาตให้มีการรับมรดกแทนที่ไม่ได้ตายก่อนเจ้ามรดกอันจะทำให้ผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามาตรา 1639 กำหนดว่าทายาทตามมาตรา 1629 (1), (3), (4), (6) ต้องตายก่อนเจ้ามรดกจึงให้สิทธิผู้สืบสันดานเข้ารับมรดกแทนที่ กรณีตายพร้อมกันกฎหมายไม่ได้ห้ามมิให้ผู้สืบสันดานเข้ารับมรดกแทนที่แต่อย่างใด มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นว่าหากเจ้ามรดกไม่มีทายาทคนอื่นมีเพียงทายาทซึ่งตายพร้อมกับเจ้ามรดกและผู้สืบสันดานของทายาทเข้ารับมรดกแทนที่ไม่ได้ มรดกของเจ้ามรดกย่อมตกแก่แผ่นดิน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะไม่ใช่เจตนารมณ์ของกฎหมาย และการตีความกฎหมายที่ไม่สอดคล้องต่อบริบทในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสืบมรดกตามมาตรา 1607 ที่ตีความไปถึงการอนุญาตให้ผู้สืบสันดานของทายาทที่ลูก

กําลังมิให้รับมรดกเข้าสืบมรดกของทายาทผู้ถูกกําลังได้ กล่าวคือ กรณีการถูกกําลังมิให้รับมรดกฐานยกยําหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกตามมาตรา 1605 และกรณีการถูกกําลังมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรที่เกิดขึ้นภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กรณีเหล่านี้ย่อมไม่เข้าเกณฑ์ตามมาตรา 1639 ที่จะรับมรดกแทนที่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607 ได้บัญญัติถึงผลของการถูกกําลังมิให้รับมรดกไว้ว่า “การถูกกําลังมิให้รับมรดกนั้นเป็นการเฉพาะตัว ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกําลังสืบมรดกต่อไปเหมือนหนึ่งว่าทายาทนั้นตายแล้ว...” จากการศึกษาของผู้วิจัยต่อกรณีปัญหาดังกล่าวพบว่า ในทางวิชาการยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน 2 ประการ คือ 1) บทบัญญัติมาตรา 1607 อยู่ภายในบังคับมาตรา 1639 ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกําลังมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตายจึงไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก และ 2) มาตรา 1607 เป็นบทบัญญัติพิเศษไม่อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1639 ผู้สืบสันดานของทายาทผู้ถูกกําลังมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตายจึงมีสิทธิสืบมรดกของเจ้ามรดกได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยกลับมีความเห็นว่า แม้แนวทางการตีความกฎหมายของศาลฎีกาจะสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมเฉพาะคดีได้เป็นอย่างดี แต่ในแง่ของการปรับใช้กฎหมายให้ถูกต้องตรงตามทฤษฎีและนิติวิธีแล้วยังคงทิ้งปัญหาให้เป็นที่ขบคิดอีกหลายประการ อาทิ สถานะของผู้ที่จะเข้าสืบมรดกกว่าต้องเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงเช่นเดียวกับการรับมรดกแทนที่หรือไม่ ลำดับของทายาทที่กฎหมายอนุญาตให้เข้าสืบมรดกจะเป็นไปตามเงื่อนไขเช่นเดียวกับการรับมรดกแทนที่หรือไม่ หรือจะมีการสืบมรดกของทายาทผู้รับพินัยกรรมได้หรือไม่ เป็นต้น เพราะบทบัญญัติ มาตรา

1607 เพียงแต่วางหลักเกณฑ์ทั่วไปไว้อย่างกว้าง ๆ โดยที่มิได้กำหนดรายละเอียดวิธีการของการที่จะเข้าสืบมรดกไว้แต่ประการใด แตกต่างจากการรับมรดกแทนที่ซึ่งกฎหมายได้กำหนดรายละเอียดขั้นตอนวิธีการและตัวทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่ไว้อย่างชัดเจนแล้ว แต่บรรทัดฐานในระบบกฎหมาย ณ ที่ป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นที่ชัดเจนว่าการสืบมรดกกับการรับมรดกแทนที่เป็นคนละกรณีกัน จึงก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับนิติวิธีในการตีความกฎหมายเพื่อให้สามารถวินิจฉัยตัดสินปัญหาไปได้อย่างลงตัว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการแก้ไขกฎหมายให้มีความชัดเจนแน่นอนยิ่งขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้ตรวจสอบเทียบเคียงกฎหมายของต่างประเทศที่ประเทศไทยอาศัยเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็พบว่ากฎหมายของประเทศไทยต่าง ๆ เหล่านี้ได้บัญญัติทางแก้ปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับกรณีการตีความกฎหมายแต่อย่างใด จากการศึกษาของผู้วิจัยโดยการวิเคราะห์เจตนารมณ์ของกฎหมายไทย และเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายวัตถุประสงค์ของการบัญญัติกฎหมาย และยังรวมถึงการศึกษาบริบทของการตรากฎหมายในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี เป็นผลให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์กรณีปัญหาการรับมรดกแทนที่ในกรณีที่หากบุคคลซึ่งเป็นทายาทในลำดับที่กฎหมายอนุญาตให้มีการรับมรดกแทนที่ถึงแก่ความตายพร้อมกับเจ้ามรดก และการตีความกฎหมายที่ไม่สอดคล้องต่อบริบทในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการสืบมรดกตามมาตรา 1607 ที่ตีความไปถึงการให้สิทธิแก่ทายาทของทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกที่ถูกกําลังมิให้รับมรดกภายหลัง

เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย สามารถเข้าสืบมรดก
ต่อจากทายาทที่ถูกกำจัดได้

ข้อเสนอแนะ

จากสภาพปัญหาดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้นเป็นผลให้ผู้วิจัยมีแนวความคิดเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการขจัดปัญหาจากบริบทของกฎหมายที่ไม่สอดคล้องต่อการบังคับใช้และการเป็นช่องทางให้เกิดการตีความของกฎหมายที่ไม่เป็นเอกภาพ ผู้วิจัยจึงขอเสนอเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขกฎหมายการรับมรดกแทนที่ ดังนี้

1. สมควรพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (1) จากข้อความเดิม “มาตรา 1606 ...

(1) ผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้เจตนากระทำหรือพยายามกระทำ ให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”

โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแก้ไขเป็นว่า

“(1) ผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้เจตนากระทำหรือพยายามกระทำ ให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนหรือในลำดับเดียวกับตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”

2. สมควรพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607 จากข้อความเดิม

“มาตรา 1607 การถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้นเป็นการเฉพาะตัว ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดสืบมรดกต่อไปเหมือนหนึ่งว่าทายาทนั้นตายแล้ว แต่ในส่วนทรัพย์สินซึ่งผู้สืบสันดานได้รับมรดกมาเช่นนี้ทายาทที่วานั้นไม่มีสิทธิที่จะจัดการและใช้ตั้งที่ระบุไว้ในบรรพ 5 ลักษณะ 2

หมวด 3 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ในกรณีเช่นนั้นให้ใช้ มาตรา 1548 บังคับ โดยอนุโลม”

โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแก้ไขเป็นว่า

“มาตรา 1607 การถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้นเป็นการเฉพาะตัว ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดอาจเข้ารับมรดกแทนที่ต่อไปได้ เสมือนหนึ่งว่าทายาทนั้นตายแล้ว ภายในบังคับแห่งหมวด 4 การรับมรดกแทนที่กัน มาตรา 1639 ถึงมาตรา 1645 แต่ในส่วนทรัพย์สินซึ่งผู้สืบสันดานได้รับมรดกมาเช่นนี้ ทายาทที่วานั้นไม่มีสิทธิที่จะจัดการและใช้ตั้งที่ระบุไว้ในบรรพ 5 ลักษณะ 2 หมวด 3 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ในกรณีเช่นนั้นให้ใช้มาตรา 1577 บังคับโดยอนุโลม”

3. สมควรพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 จากข้อความเดิม

“มาตรา 1639 ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตาม มาตรา 1639 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัด มิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ และให้มีการรับมรดกแทนที่กันเฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกันเช่นนี้ไปจนหมดสาย”

โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแก้ไขเป็นว่า

“มาตรา 1639 ถ้าบุคคลตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตายก่อนหรือพร้อมกันกับเจ้ามรดก หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดก ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้น

รับมรดกแทนที่ และให้มีการรับมรดกแทนที่กัน เฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกัน เช่นนี้ไปจนหมดสาย”

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากแก้ไขกฎหมายตามแนวทางที่ผู้วิจัยเสนอ จะทำให้หลักการรับมรดกแทนที่มีความสมเหตุสมผลและเป็นเอกภาพมากขึ้น และจักไม่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แตกต่างกันระหว่างการถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนกับภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะเป็ผลลัพธ์ที่แตกต่างในด้านประเภทของทายาทที่จะอนุญาตให้มีการรับมรดกแทนที่หรือสืบมรดก หรือข้อแตกต่างเกี่ยวกับสถานะของ

ผู้สืบสันดานที่จะเข้ารับมรดกแทนที่หรือสืบมรดก ว่าต้องเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงหรือไม่ อีกต่อไป แนวทางที่เสนอนี้ เป็นไปตามแนวทางที่เป็นมาตรฐานสากล ซึ่งทั้งประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี ต่างก็ใช้แนวทางเดียวกันนี้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตรา 1639 ถึง มาตรา 1645 ได้วางโครงสร้างไว้รัดกุมเป็นระบบแล้ว ดังนั้น นอกจากการแก้ไขตัวบทมาตราที่ผู้วิจัยได้เสนอแก้ไขไว้แล้วข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าไม่จำเป็นต้องแก้ไขบทบัญญัติมาตราอื่น ๆ อีก

References

- Borwornsak Uwanno. (2005). **Civil and Commercial Code on the Law of Succession.** 2nd ed. Bangkok : Textbook and Instruction Materials Project Faculty of Law Chulalongkorn University.
- Chalermchai Kasemsan. (2554). **Civil and Commercial Code on Law of Succession.** 6th ed. Bangkok : The Thai Bar Association of Thailand.
- Choke Jarujindha. (1986). **Law of Succession.** 3rd ed. Bangkok : Ramkhamhaeng Publusing
- Preab Hutangkura. (2558). **Civil and Commercial Code Book 6 Law of Succession.** 13 ed. Bangkok: Winyuchon.
- Pornchai Soonthornpan. (2558). **Law of Succession.** 9th ed. Bangkok: The Thai Bar Association of Thailand.
- Saenee Pramote. (2508). **Civil and Commercial Code on Family Law and Law of Succession B.E. 2500.** Bangkok : Chulalongkorn University Publishing.